

Statistická síla

- princip testování hypotéz (opakování)
 - chyby I. a II. druhu
 - statistická síla
 - požadovaná velikost výběru
-

Statistická síla

- pravděpodobnost, že zamítneme nulovou hypotézu, která neplatí
 - tj. že najdeme (statisticky významný) rozdíl, když tento rozdíl existuje
-

Statistická síla

- **příklad:** srovnáváme účinnost léčby úzkostných poruch
 - dva typy léčby – farmakoterapie (A) a psychoterapie (B)
-

Testování hypotéz

- náhodně vybereme z populace pacientů s úzkostnou poruchou vzorek pacientů
 - náhodně zvolená polovina z nich se podrobí farmakoterapii, druhá polovina psychoterapii
 - po léčbě změříme u obou skupin standardizovaným nástrojem míru úzkosti
-

Testování hypotéz

- jaká bude nulová hypotéza v této studii?
-

Testování hypotéz

□ **nulová hypotéza:** průměrná míra úzkosti u pacientů s terapií A je stejná jako průměrná míra úzkosti u pacientů s terapií B

□ $\mu_A = \mu_B$

Testování hypotéz

□ pro porovnání průměrů vzorku A a B můžeme použít t-test (pro nezávislé výběry)

$$\square t = (\bar{X}_A - \bar{X}_B) / S$$

□ hodnotu t vyhledáme v tabulkách t-rozdělení (pro příslušný počet stupňů volnosti)

Testování hypotéz

- pokud se t blíží nule (tj. mezi průměry vzorků A a B není velký rozdíl), pak nezamítneme nulovou hypotézu – vyvodíme, že ani mezi průměry populace A a B není rozdíl
 - pokud je t od nuly vzdáleno, pak nulovou hypotézu zamítneme a vyvodíme, že populační průměry se liší
-

Testování hypotéz

- jaké mohou být výsledky testování hypotéz?

Testování hypotézy

<i>skutečnost</i> →	nulová hypotéza platí	nulová hypotéza neplatí
<i>rozhodnutí</i> ↓		
zamítneme nulovou hypotézu	chyba I. druhu	správné rozhodnutí
nezamítneme nulovou hypotézu	správné rozhodnutí	chyba II. druhu

Testování hypotéz

- předpokládejme, že nulová hypotéza platí (tj. účinnost farmakoterapie a psychoterapie je stejná)
 - 2 možnosti:
 - průměry vzorku A a B jsou velice podobné – t je blízké nule a tak **správně** nezamítneme nulovou hypotézu
 - nebo se dopustíme chyby I. druhu
-

Chyba I. druhu

- je možné (i když málo pravděpodobné), že vzorky z populací o stejném průměru mohou mít velice rozdílné průměry
 - v tomto případě bychom nulovou hypotézu zamítli nesprávně a vyvodili, že průměry populací A a B jsou odlišné
-

Chyba I. druhu

- pravděpodobnost takové chyby se označuje hladina významnosti (α)
 - její úroveň stanovuje výzkumník (velice často na 5%, příp. 1%)
 - jde vlastně o pravděpodobnost, že získáme tuto hodnotu **t** (=rozdíl mezi průměry vzorků), pokud by nulová hypotéza platila
-

Testování hypotéz

- předpokládejme, že nulová hypotéza **neplatí**, terapie A není stejně účinná jako terapie B (tj. je rozdíl v míře úzkosti u pacientů z populace A a B)
 - opět dvě možnosti
 - najdeme rozdíly mezi průměry vzorků
 - **t** je dostatečně velké a nulovou hypotézu tak správně zamítneme
 - dopustíme se chyby II. druhu
-

Testování hypotézy

<i>skutečnost</i> →	nulová hypotéza platí	nulová hypotéza neplatí
<i>rozhodnutí</i> ↓		
zamítneme nulovou hypotézu	chyba I. druhu	správné rozhodnutí
nezamítneme nulovou hypotézu	správné rozhodnutí	chyba II. druhu

Chyba II. druhu

- průměry populace se liší, ale přesto se může stát, že průměry vzorků budou velice podobné
 - v tom případě **nesprávně nezamítneme** nulovou hypotézu a vyvodíme, že terapie jsou podobně účinné
 - pravděpodobnost této chyby se označuje β
-

Testování hypotézy

<i>skutečnost</i> →	nulová hypotéza platí	nulová hypotéza neplatí
<i>rozhodnutí</i> ↓		
zamítneme nulovou hypotézu	chyba I. druhu (α)	správné rozhodnutí ($1-\beta$)
nezamítneme nulovou hypotézu	správné rozhodnutí ($1-\alpha$)	chyba II. druhu (β)

Statistická síla

- pravděpodobnost, že správně zamítneme nulovou hypotézu, která neplatí, je rovna $1 - \beta$
 - jde o tzv. **sílu testu** (power) – **schopnost zachytit rozdíl, který existuje**
 - cílem je dosáhnout síly > 0.8 nebo 0.9
-

Statistická síla

- 4 faktory jsou při testování hypotéz vzájemně provázány:
 - hladina významnosti
 - síla testu
 - velikost účinku
 - rozsah výběrového souboru
 - pokud známe 3 z nich, dá se vypočítat zbylý parametr
-

Hladina významnosti

- čím přísněji ji stanovíme (např. 0,1%), tím nižší síla testu

Velikost vzorku

- s větším vzorkem máme větší pravděpodobnost, že existující rozdíl zachytíme
-

Velikost účinku

- čím je rozdíl mezi populačními průměry větší, tím větší pravděpodobnost, že najdeme i rozdíl mezi průměry vzorků
 - proto nejmenší rozdíl, po kterém má smysl pátrat, je ten, který je ještě klinicky významný
 - vychází i z podstaty problému - pokud porovnáváme např. lék s placebem, můžeme očekávat větší rozdíl účinku než při porovnání dvou léků
-

Požadovaná velikost výběru

- jeden z účel; analýzy statistické síly je určení, **jak velký musí být náš vzorek**, abychom měli dostatečnou pravděpodobnost, že zachytíme předpokládaný rozdíl
 - je ovšem možné i zpětně posoudit sílu našeho testování poté, co byl výzkum proveden (příp. při metaanalýzách)
-

Požadovaná velikost výběru

- nejprve se musíme rozhodnout, jaký **nejmenší rozdíl** je ještě **klinicky významný**
 - často se používá Cohenův koeficient účinku **d**
 - označuje se jako tzv. **effect size** – velikost účinku
 - jde např. o **standardizovaný rozdíl průměrů** (vzhledem ke směrodatné odchylce) nebo korelaci mezi nezávislou a závislou proměnnou (pak se označuje r)
-

Požadovaná velikost výběru

- podle Cohena je
 - $d < 0.20$ malý účinek ($r=0.10$)
 - $d = 0.50$ střední ($r=0.243$)
 - $d > 0.80$ velký ($r=0.371$)
 - závisí ale i na kontextu
-

Požadovaná velikost výběru

- dále musíme odhadnout variabilitu znaku v populaci (σ) – z předchozích výzkumů, pilotní studie atd.
 - pak stanovit hladinu významnosti (obvykle 5%)
 - a nakonec sílu testu – tj. jakou chceme mít pravděpodobnost, že pokud rozdíl existuje, že ho prokážeme? (ideálně min. 80%)
-

Požadovaná velikost výběru

- pro různé statistické testy se požadovaná velikost vzorku počítá různě
 - existují speciální počítačové programy, statistické software mají obvykle v pokročilejších modulech tyto výpočty zabudovány
 - je možné provést i ruční výpočet (s pomocí tabulky pro hodnoty δ)
-

Požadovaná velikost výběru

- **příklad:** pro studii srovnávání účinnosti terapií úzkostných poruch chceme vypočítat velikost výběru
 - velikost účinku: jednu metodu terapie bychom upřednostnili před druhou, pokud by rozdíl v testu úzkosti byl nejméně 5 bodů
 - směrodatná odchylka pro test úzkosti je 10 bodů
-

Požadovaná velikost výběru

- velikost účinku je pro naši studii
 $d = 5/10 = 0.5$
 - hladina významnosti $\alpha = 0.05$
 - chceme dosáhnout síly testu 0.80
-

Požadovaná velikost výběru

□ vzorec pro test porovnávající dva průměry ze stejně velkých výběrů:

$$\square N = 2(\delta/d)^2$$

Požadovaná velikost výběru

$$\square N = 2(\delta/d)^2$$

$\square \delta$ najdeme v tabulce (hledáme δ pro sílu testu 0.80 a $\alpha = 0.05$)

■ $\delta = \mathbf{2.80}$

$$\square N = 2(2.8/0.5)^2 = 2(5,6)^2$$

$$\square N = \mathbf{62.72}$$

Požadovaná velikost výběru

- požadovaná velikost výběru je asi 63 v každé skupině, tj. celkem **126 osob**
-

Síla již provedeného testu

- obdobně můžeme spočítat sílu již provedeného testování – kdy víme, jaká byla velikost výběru
 - kdyby byl v našem příkladu počet osob v jedné skupině 25, jaká by byla síla testu?
-

Síla již provedeného testu

$$\square N = 2(\delta/d)^2$$

$$\square \delta = d \sqrt{N/2}$$

$$\square \delta = 0,5 \sqrt{25/2}$$

$$\square \delta = 0,5 (3,54) = \mathbf{1,77}$$

\square pro $\delta = 1.77$ a $\alpha = 0,05$ je síla testu asi **0,43**

Síla již provedeného testu

- při $N=50$ (v každé skupině 25) bychom měli pouze 43% pravděpodobnost, že najdeme rozdíl, i kdyby skutečně existoval
-

Požadovaná velikost výběru
pro sílu testu >0.80 a 5% hladině
významnosti

<i>velikost účinku</i>	<i>d</i>	<i>jedno- výběrový t-test</i>	<i>dvouvýběrový (nezávislý) t-test</i>
malý	,20	196	784
střední	,50	32	126
velký	,80	13	49

Výpočet síly testu ve Statistice

- program Statistica tyto výpočty provádí automaticky – stačí zadat např. hodnoty průměrů a směrodatné odchylky, hladinu významnosti, požadovanou sílu nebo skutečnou velikost výběru
 - procedury jsou rozděleny podle typu testu (porovnání průměrů, korelace atd.)
-

Analýza síly testu ve výzkumné zprávě

- podle Cohenovy analýzy empirických studií z oblasti psychologie (z roku 1972) – průměrná síla testu jen 0,48
 - jen malý počet studií obsahuje údaje o síle testu – postupně je však mezinárodní časopisy vyžadují
 - Cohen zdůrazňuje význam určení alternativní hypotézy
-

Kontrolní otázky

- velikost účinku
 - hladina významnosti
 - síla testu
 - velikost výběru
-

Literatura

- Hendl: kapitola 11
 - Hendl – str. 407, tabulka 11.2
-